

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידו שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחטי זיסר

גליון מס' 352

פסחים ל"ג-ל"ט

בס"ד, כ"א שבט תשס"ו

- ◆ "לשם מצת מצווה" - מדוע ואיך בדיק?
  - ◆ אפיית מצות בשני תאריכים
  - ◆ החסה? בכלל לא מרה!
  - ◆ תלישת החסה במועד

השבוע בגליון

  - ◆ חסות כפר דיר יאסין הנטוש למצוות מרור
  - ◆ דין "לכס" גם במצה

- ◆ העכברים שהכריעו במחלוקת הפוסקים...
  - ◆ מה הוא אורז?
  - ◆ מצות מתירס
  - ◆ ברכתו של תירס מועד

דבר העיון

את הסיפור הבא קיבלתי מהרב יעקב ליבי, רכז איזור המרכז של מאורות הדף היומי. לקרוא ולהתרגש.

סיפור מימי מלחמת העולם הראשונה

הסיפור הבא נמצא לאחר מלחמת העולם הראשונה, ביומנו האישי של קצין מודיעין גרמני ששירת בעיר וורשה בתקופת המלחמה. **ביומנו** מספר הקצין, כי באחד הימים התקבלה ידיעה מודיעינית במשרדו, על תנועה חשודה המתרחשת באחת החצרות שברובע היהודי בעיר וורשה. בפרטי הידיעה נמסר, כי עגלונים מגיעים אל החצר בזה אחר זה, עגלותיהם ריקות מכל סחורה והם נעלמים בתוך החצר הגדולה. **הידיעה** חייבה בדיקה מיידית, מפני שמן התיאור עלה חשד כבד למעשה ריגול. **הקצין** יצא אל הכתובת המצויינת בלוויית שני אנשי ביטחון, צפה אל המתחם וזהו בעיניו בתופעה - עגלונים חונים עם עגלותיהם הריקות ונעלמים לאנשהו בתוך החצר. **בלש** הקצין אחר אחד העגלונים, עלה בעקבותיו לאחת הקומות העליונות בבניין שעמד בחצר, וכנס עמו יחד אל תוך אחד הדירה. משנפתחה הדלת הבחין הקצין בחדר גדול בו ניצבו שני שולחנות ארוכים, לידם ישבו העגלונים בכובעיהם המיוחדים, רכונים על הספרים, ואיש זקן מסביר להם דבר מה. **מיד** הבין הקצין, כי לא עלה על אסיפת מורדים, וכי לא יזכה בעיטור כל שהוא על חשיפת תא טרור או רשת מרגלים, ובכל זאת נשאר במקום מפני שסקרנותו בערה בו. **אמור** לי נא, פנה בלאט אל אחד העגלונים,

דף לה/א אורז ודוחן

העכברים שהכריעו במחלוקת הפוסקים...

ה"דגן" הוא חמשת מיני התבואה: חיטים, שעורים, כוסמין, שבלת שועל ושיפון. על פת שנאפתה מקמח של אחד ממינים אלו מברכים "המוציא לחם מן הארץ" לפני אכילתה וברכת המזון לאחריה. בפסח מיני הדגן נחשבים חמץ. ניתן לאפות מהם מצות. חובה להפריש מהם חלה. שאר מיני הזרעים, אינם בעלי תכונות אלו, לבד מן האורז, אשר ביצר לעצמו מעמד מיוחד - לדעת רבי יוחנן בן נורי, האורז זהה במעמדו לחמשת מיני דגן לכל דבר ועניין.

אף שאין הלכה כמותו, אלא פוסקים שהאורז הוא ממיני הקטניות (עיי' לשון הרמב"ם ה"ל חמץ ומצה פ"ה ה"א), הוכתר האורז בדינים יחודיים - מברכים עליו בורא מיני מזונות, לפי שהוא משביע וזן (ישולחן ערוך" או"ח סי' כ"ח סעי' ז'), ואורז שגובל עם קמח חיטים מקבל מהם את כח החימוץ (עיי' משנה חלה פ"ג משנה ז', רמב"ם ה"ל ביכורים פ"ו ה"א, "שולחן ערוך" או"ח סי' תנ"ג סעי' ב', ועיי' ב"מ שנה ברורה" ס"ק י"ד ובשו"ת "באר יצחק" או"ח סי' ח).

מה הוא אורז? מחלוקת גדולה קיימת בין הראשונים - מה הוא אורז? לדעת רש"י בסוגייתנו, במהלך הדורות התחלפו השמות. האורז שבימי חז"ל מכונה על ידינו דוחן, לעומת זאת, הקטניות שבימי חז"ל נקראו אורז, מכונים על ידינו דוחן. היפוך היוצרות. אכן, יש קהילות, בעיקר של חסידים, הנוהגים לברך על האורז שנתמעך ברכת "שהכל נהיה בדברו" בלבד, מחמת הספק. אולם, מקובל ברוב קהילות ישראל, כי האורז שלנו הוא האורז של חז"ל והדוחן שלנו הוא הדוחן של חז"ל, וכן מצדד ה"משנה ברורה" מדברי האחרונים (סי' ר"ח ס"ק כ"ה).

ה"ערוך השולחן" (שם סעי' כ"א) מסכם באופן נחרץ: "ואף שיש שנסתפקו בזה, אך עכשיו נתברר הדבר, שכן הוא ואין שום ספק בדבר". כלומר, הוברר באופן חד משמעי, שהאורז נותר אורז והדוחן נותר דוחן. ה"ערוך השולחן" אינו מספר, כיצד הוברר הדבר, אך מסורת מעניינת מספרת, כי הגאון מוילנא הוכיח זאת בבדיקה פשוטה.

בדיקת העכברים: בגמרא (בבא מציעא מ"א) נפסק, כי המפקיד אצל חבירו דוחן, והוא עירבו עם דוחן שלו, כאשר לאחר שנה הוא מחזיר לו את הדוחן, הוא רשאי לנכות 1/20 מן הכמות המקורית, משום שעכברים אוכלים שיעור זה מן הדוחן במהלך שנה. ואם הפקיד אצלו אורז, הנפקד רשאי לנכות 1/40 מן הכמות המקורית. נערכה בדיקה, איזו כמות העכברים אוכלים מן הדוחן ומן האורז, והתברר, כי מן הסוג המכונה אורז הם אוכלים כמות של 1/40 ומן הסוג המכונה דוחן הם אוכלים כמות של 1/20 (י"תשובות והנהגות" ח"א סי' קפ"ו, וראה בספר "וזאת הברכה" עמ' 241).

עילוי נשמת

הר"ר יהושע פריווער ז"ל

ב"ר דוד ז"ל ליום השלושים לפטירתו
נלב"ע כ"ג טבת תשס"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

מרת חיה רונית מנדל ע"ה

בת זיוה - אסתר ואהרון שלומוף יבלחט"א
נלב"ע כ"ד שבט תשמ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י הוריה, אחיה ואחותה שיחיי

עילוי נשמת

מרת פרימט ע"ה

ב"ר דוד ז"ל
נלב"ע כ"ב שבט תשמ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י ידידנו מר **סטיב ואגו**
ומשפחתו שיחיו - רעננה

פרנס הספר
לעילוי נשמת

הר"ר **מנחם דב מוסטוביץ** ז"ל ב"ר אליעזר יצחק ז"ל
נלב"ע כ"ג שבט תשמ"ט **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצח ע"י ידידנו הר"ר **אליעזר יצחק מוסטוביץ** ומשפ' שיחיו - בלגיה

מצות מתירס: עסקנו עד כה באורז. מפליא לגלות נידון שלא היה עולה על דעתנו, לגבי התירס! בדורות עברו כונה התירס "חטיה טורקית". כה השתרש הכינוי בתודעת האנשים, עד שהיה מי שצייד בכך, שהתירס אינו ממין הקטניות שבני אשכנז נוהגים שלא לאכול בפסח, אלא הוא מין ממיני החיטים, והוא אף הביא ראיות וסימוכין לכך.

ברם, ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת ארי"ה סי' קכ"א) דחה את הדברים מכל וכל לא לפני שציון, כי "לולי שכתב מעלתו, שעניים בגלילותיו מצפים ועומדים על תשובה שלי ושצריך למהר ולהחיש מעשה תשובתי כי הזמן בהול וממשמש ובא, לולי כן לא הייתי עט ממחר בתשובה לדון בדבר חדש מה שלא שערם אבותינו והייתי נמלך בגדולים ממני, אך להיות עיניהם של עניים נשואות ומיחלים לתשובתי כפי דבריו ע"כ אראה מה ישים ה' בפי והוא יצילנו ממכשול". סוף דבר, ה"חתם סופר" מוכיח, כי התירס אינו ממיני החיטה, ומסיים, כי יש לנו לסמוך על הקבלה שבידינו מאבותינו ומרבותינו, כי התירס הוא ממיני הקטניות (עיי"ש בכל דבריו).

ברכתו של תירס מעוך: מעניין לציין, כי למרות שהוכרע כי אינו ממיני החיטה אלא ממיני הקטניות, עדיין ה"חתם סופר" אינו מכריע כיצד יש לברך על תבשיל תירס מעוך, או על פת שנאפתה מקמח תירס, משום שלא הוסר הספק מזהותו, שיתכן שהוא כמין אורז! משום שיש בו מתכונות האורז, שכאשר הוא מתערב בקמח חיטה, אף הוא מחמיץ ולכאורה ברכתו "מזונות", ולפיכך הוא מסיק, כי יש להחמיר ולאכול בתוך הסעודה בלבד, שבכך הוא נעשה חלק מן הסעודה, ואין צורך לברך עליו (חת"ס שם סי' נ', ועיי' במשני"ב סי' ר"ח ס"ק ל"ג שנוון לכתחילה לחוש לזה, ובשער הציון אות ל"ו הוסיף, כי אם אין אפשרות לאכול בתוך הסעודה, ברכתו שהכל).

דף לח/א אף כאן משלכם

חסות כפר דיר יאסין הנטוש למצוות מרור

לפני כמעט שישים שנה היה הדבר, בשנת תש"ט. היתה זו תקופת ערב פסח, ובארץ ישראל ניטשה מלחמה עזה עם צבאות ערב, אשר גרמה למחסור חמור בחסה הנדרשת לקיום מצוות מרור בליל הסדר.

לקיטת מרור בכפר ערבי שנכבש במלחמה: יהודים בעלי יוזמה ירדו לכפר דיר יאסין הסמוך לירושלים, אשר נכבש ונטש על ידי תושביו, וליקטו חסה בשפע. ברם, בשיחה בין הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף, לבין הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, רבה של ירושלים (עיי' "מקראי קודש" פסח ח"ב סי' י"ד), העלה ראש ישיבת "פורת יוסף" חשש, כי המרור אינו ראוי לקיום המצווה, מפני שהוא גזול ומי שאכל ממנו בליל הסדר, לא זכה לקיים מצוות מרור!

הנידון המרתק שהתפתח בעקבות שיחה זו, גולש למושגים הלכתיים שונים, המתגבשים למכלול מרהיב של סברות שובות לב, ותחילה נדון, מה דינו של יהודי שגנב מרור מיהודי ואכלו בליל הסדר, הקיים את מצוות אכילת מרור? ואם לא - מדוע?

ובכן, לעומת ארבעת המינים, שדינם התפרש בתורה כי יש לקיים את המצווה [ביום הראשון] בארבעת המינים השייכים למקיים המצווה שנאמר (ויקרא כג/מ) "לכם", דינם של מצה ומרור לא התפרש בגמרא, אך הלכה פסוקה היא לגבי מצה, כי האוכל מצה גזולה בליל הסדר, אינו מקיים מצוות אכילת מצה (ראה "שולחן ערוך" ארי"ה סי' תנ"ד ע"י ד').

דין "לכם" גם במצה: לגבי מקורה של הלכה זו קיימות שתי גישות עיקריות בפוסקים. הרא"ש (סי' י"ח) מוכיח מסוגייתנו, כי גם במצה נאמר דין "לכם" שהמצה צריכה להיות שייכת לחפץ לקיים בה מצוות אכילת מצה.

מצווה הבאה בעבירה: ואילו גדולי האחרונים, ה"לבוש" (שם) וה"שאגת אריה" (סי' צ"ב) נוקטים, כי לא נאמר במצה דין "לכם", אלא שאין מקיימים את המצווה באכילת מצה גזולה, מפני שהיא "מצווה הבאה בעבירה".

הן כך והן כך, לכאורה, ברי, כי יהודי זה לא קיים מצוות אכילת מרור. הבה נדון בשיטות אלו, ונגלה, כי מסקנה זו אינה מוסכמת על כל הדעות, כדלהלן. תחילה נדון בדעת הרא"ש, הסובר, כי קיים דין "לכם" באכילת מצה. הרא"ש מתייחס למצה בלבד, מה דינו של המרור? בכך נחלקו הפוסקים. ה"פרי חדש" כותב, כי מאחר שגמרתנו (ל"טא) מקישה מצה ומרור זה לזה, הרי שאף במצוות אכילת מרור קיים דין "לכם". ברם, ה"כנסת הגדולה" כותב בשם רבינו ירוחם (הובא ב"ביאור הלכה" שם), כי דין "לכם" מיוחד למצה בלבד ולא למרור. הנה כי כן, לפי שיטתו, האוכל מרור זה, יצא ידי חובה.

עתה נדון בשיטת ה"לבוש" וה"שאגת אריה", כי אין לקיים מצוות מרור במרור גזול, לפי שהיא מצווה הבאה בעבירה.

הנה, קיימת מחלוקת יסודית בין מרן המחבר רבי יוסף קארו לבין הרמ"א (עיי' "שולחן ערוך" ארי"ה סי' תרמ"ט סעי' ה'): לדעת ה"שולחן ערוך", רק מצווה דאורייתא המתקיימת תוך כדי עבירה אינה נחשבת לקיום מצווה, לא כן במצווה מדרבנן. הנה כי כן, לדעת ה"שולחן ערוך", האוכל מרור זה קיים מצווה, שהרי בזמן שאין מקריבים קרבן

"מה עושים כאן?".
- "כאן מתקיים בית מדרש", השיב העגלון, "ואנו לומדים בו".
- "הרי לא יום כיפור היום ולא ראש השנה, מה אתם עושים כאן?!"
- "אנו באים הנה כל יום כדי ללמוד גמרא".
הקצין לא האמין למשמע אוזניו. "האם ברצונך לומר לי, כי אתם מתאספים כאן מידי יום ביומו ושומעים הרצאה בתורת המשפט היהודי?"
- "זהו בדיוק", ענה איש שיחו.
הקצין השתומם והתפלא, חזר למשרדו ממשמת הבילוש ורשם ביומנו: "היעלה על הדעת אצלנו בגרמניה, שחבורת עגלונים תתכנס יום יום, אחרי יום עבודה מפרך, כדי לשמוע הרצאה מפי פרופסור למשפטים?"

הוא לא הבין.
אבל רבבות היהודים העמלים לפרנסתם מבינים, מרגישים, חשים ויודעים, כי לא נועד כל יום העבודה המפרך, אלא כדי להגיע אל השעה המתוקה והטובה, בה הם זוכים להסתופף באהלה של תורה, ליוון הימנה ולהטהר מהבלי העולם הזה.

★ ★ ★

אם כבר במלחמות עסקינו, הנה מכתבו המרגש של יהודי ניצול שואה.
שימו לב כיצד הפך הדף היומי למשקפיים אותם הוא חובש ודרכם הוא מביט על כל מאורעות חיו.

ב"ה. כ"ד טבת התשס"ו.
לכבוד מערכת מאורות הדף היומי.

שלום רב לאוהבי תורתך.
ב"דף היומי" של היום מוזכר חמץ שיש עליו עובש. זה הזכיר לי קטע מזכרונותי מן הימים ההם.

בפסח התש"ה הייתי במחנה מאטהאזן, בצרפף בו היינו כ-1000 יהודים נטולי לבוש מינימלי, חולים במחלות שונות ושוכבים בזוהמה וסובלים מהמכה השלישית שלקו בה המצרים. יום יום היו מוציאים מהצרפף 50 - 60 יהודים שנפחו את נשמתם מאפיסת כוחות.

פעם ביום קיבלנו איזה נזול דלוח שנקרא מרק ובו צפו לפעמים חתיכות סלק שנותנים לבהמות.

פעם בשבוע היינו מקבלים קוביה של לחם במשקל 50 גרם, אשר העובש היה בו יותר מהקמח, והקמח ספק אם היה מחמשת מיני הדגן; בקיצור - ספק אם אפשר היה לקרוא ללחם הזה חמץ.

בכל זאת קיוונו שבימי הפסח, או לפחות בלילה וביום הראשון של פסח, לא יחלקו לנו את הלחם הזה. כמובן, שאין הבדל מבחינת האיסור בין הימים, אך בכל זאת הרגש שלנו אמר שבמצב פיקוח הנפש בו היינו נתונים, לפחות ביום הראשון לא נאכל חמץ. וכאשר עברו כמה ימים בפסח ולא קיבלנו את הלחם הזה, הרגשנו הקלה, שלא הצטרכנו לעמוד בסניון של אכילת ספק חמץ.

אז לא הבנתי את הסיבה מדוע הרגשנו הקלה זו. **לפני** שנים מספר שמעתי שיחה שנסובה על חמץ בפסח, ובין השאר נאמר באותה שיחה, כי גם חמץ שאינו ראוי לאכילת כלב, אם בעיני מישחו זה מאכל שהוא מחשיבו, אז אסור לאכול אותו. היות ובאותו זמן אכלנו כל דבר אשר אפשר היה ללעוס, יתכן שבגלל זה הרגשנו אותה הקלה.

(**הערות** המערכת: אם הלחם התעופף בעיצומו של פסח, לא סר ממנו איסור החמץ) **יהי** רצון שזוכה במהרה לבניין בית הבחירה ולקיים בו את הפסח כהלכתו. **הנני** מאחל לכם, שתצליחו להפיץ תורה ולהאדירה.

ברכה ובהוקרה יצחק גרשוני קרני שומרון

אגב, מכתבו זה של ר' יצחק גרשוני הי"ו, אינו המכתב הראשון ששוגר על ידו ל"מאורות הדף היומי".

בארצות "מאורות הדף היומי" שמור מכתבו מלפני כשנתיים ימים, בו סיפר, כי נסע לפולין כמדריך קבוצת תלמידים, ובין היתר הם ביקרו בלובלין, בבניין הגדול והנכבד שהקים הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל עבור ישיבתו הגדולה. ר' יצחק סיפר, כי הוא נטל עמו לסיור גליון "מאורות הדף היומי", ובהיכל הישיבה עמד וקרא מאמר מתוך הגליון באוזני התלמידים הצעירים, כדי לסמל את נצחון הרוח של עם ישראל על הצורר.

ר' יצחק, בשם חברי המערכת ובשם קוראי הגליון, הננו לאחל לך בריאות ואריכות ימים. כה לחי.

המנונין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 93-67-570-03
mendelson@meorot.co.il
בברכת התורה העורך

פסח, מצוות מרור היא מדרבנן בלבד לגבי החסות שנלקטו מכפר יאסין, מתווסף הנידון, אם כיבוש הכפר במלחמה הפקיע את בעלות תושביו על אדמתם וממילא החסה אינה גזולה כלל. זאת ועוד, אף אם לא הופקעה הקרקע מבעלותם, ודאי התייאשו הימנה. אמנם, אין יאוש חל על קרקע, אך מאחר שהחסה בשלה, אין היא נחשבת כחלק מן הקרקע, לפי שאינה זקוקה לה, ולפיכך, חל יאוש הערבים והחסה מותרת לכל דכפין. [זאת, מלבד השאלה, האם דין גזל נכרי שווה לדין גזל ישראל לגבי מצווה הבאה בעבירה, עיי"ש].

דף לח/ב מצה המשתמרת לשם מצה

"לשם מצת מצווה" - מדוע ואיך בדיוק?

באמצעות המעשה הבא שהתרחש בירושלים לפני עשרות שנים, נברר לאשורו את דין התורה "ושמרתם את המצות". תחילה נספר את המעשה כפי שהתרחש, אחר כך נסביר את פרטיו.

אפיית מצות בשני תאריכים: מעשה ביהודי ירא שמים מדקדק במצוות, שבמשך שנים נהג לאפות את מצותיו לפסח בשני תאריכים. בחודש ניסן היה אופה את המצות להן נזקק לשבעת ימי הפסח, ובערב פסח אחר חצות אפה בחרדת קודש את המצות בהן קיים באותו לילה את מצוות אכילת מצה, כמנהג ישראל הנוהגים לאפות את מצות המצווה של ליל הסדר אחר חצות "שהוא זמן הקרבת קרבן פסח" ("טור"י ושולחן ערוך" או"ח סי' תנ"ח).

בעת שאפה את המצות עבור כל הפסח, היה מיודעו מדקדק לומר "לשם מצה", כ"מנהג ישראל קדושים... לעשות שימור לשם מצה בכל המצות" ("משנה ברורה" סי' ת"ס ס"ק ב.). כלומר, אף על פי שכל מצה שאינה חמץ ראויה למאכל בפסח, אף שלא כיוונו לאפותה לשם מצה, מכל מקום, נהגו ישראל לדקדק בדבר.

בעת אפיית המצות בערב פסח עבור קיום מצוות אכילת מצות בליל הסדר, כיוון במיוחד "לשם מצת מצווה", שהרי כך ציוותנו תורתנו הקדושה "ושמרתם את המצות" - ודרשו חכמים, כי יש לעשות, את המצות מתוך כוונה לשמור עליהן לבל תחמצנה ולכוון, כי עושים כן לשם מצת מצווה.

שנה אחת נאנס היהודי ולא יכול היה לאפות את מצותיו בערב הפסח. שאלתו היתה, האם רשאי הוא לקיים את מצוות אכילת מצה בליל הסדר, עם המצות שאפה בחודש ניסן, עליהן אמר "לשם מצה".

ובכן, מחלוקת ראשונים גדולה בדבר, והיא תלויה בפירוש דברי סוגייתנו.

בגמרתנו מבואר, כי המצה הנאכלת בליל הסדר צריכה להאפות "לשמה", לשם מצת מצווה, ולפיכך, מצות שנאפו שלא לשם מצת מצווה, אינן ראויות לקיום מצוות אכילת מצה בליל הסדר.

השאלה שנחלקו בה הראשונים היא, עד כמה צריכה להיות מוגדרת כוונה זו. יש אומרים, כי יש למקדה באופן ברור ומדויק בליל הסדר, לאמר, "אני מכוון לאפות מצה בה אקיים את מצוות אכילת מצות בליל הסדר". ראשונים אחרים חולקים וסוברים, כי די בכוונה לאפות את המצות עבור מצות לחג הפסח, זאת דרשה תורתנו, לאפות מצות עבור פסח.

ה"שולחן ערוך הרב" (או"ח סי' תנ"ג סעי' י"ד) כותב, כי עיקר להלכה כדעת הסוברים, שדי בכוונה כללית, לאפות מצה עבור פסח, ולא דווקא בכוונה מיוחדת לאפות מצה עבור ליל הסדר (ועיי' "מקראי קודש" אפיית מצות סי' א').

יש לציין, כי לא נולד נידונינו, אלא ביהודי זה, אשר הפריד את אפיית מצות ליל הסדר מאפיית המצות המיועדות ליתר ימי הפסח. ברם, אדם האופה בפעם אחת את כל המצות הדרושות לו, הן לליל הסדר והן ליתר ימות הפסח, ודאי ראויות כל המצות לקיום מצוות אכילת מצה בליל הסדר, שהרי התכוון לאפות את מצותיו גם עבור ליל הסדר ("חזון איש" סי' קכ"ד על סוגייתנו).

דף לט/א ואלו ירקות שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא...

החסה? בכלל לא מרה!

החסה, בה מהדרים לקיים את מצוות מרור, ערבה לחיכם של רבים במהלך השנה, עובדה הגורמת להם להרהר, מדוע ולמה נבחרה החסה כביטוי המסמל את מרירות חייהם של אבותינו במצרים.

בתחילתה מתוקה ובסופה מרה: ייטב עליהם לדעת, כי כבר הגמרא בתלמוד ירושלמי (פרק ב' הלכה ה') מקשה על משנתנו, "הרי חזרת מתוק?" [נחזרת של המשנה היא החסה שלנו]. רבי חייא עונה על כך בשם רבי הושעיא, "כל עצמן אין הדבר תלוי אלא בחזרת. מה החזרת תחילתה מתוק וסופה מר, כך עשו המצריים לאבותינו, בתחילה - 'במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך' (בראשית מ"ז), ואחר כך, 'וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים' (שמות א"ד). כלומר, ירק חסה הנתלש מן האדמה לאחר גדילתו, הרי הוא מתוק, אך אם נותר באדמה זמן רב, טעמו הופך מריר (עיי' שו"ת "חכם צבי" סי' ק"ט).

מענה לשון

דף מא/א "נא ובשל מבושל אמרת לך" **"אל תאכלו ממנו נא"** הפעם נדון בפירוש "נא" בפסוק זה (שמות יב/ט). **לכאורה**, נראה כי בביאור בשר "נא", נחלקו חז"ל:

מצד אחד, מפורש במכילתא דרבי ישמעאל (בא, מסכת דפסחא, פרשה ו'): "אין נא אלא **בשל חי**", וכן מתרגם אונקלוס: "כד חי", כלומר, בשר חי שלא בושל או נצלה כלל.

מצד שני, מפורש במכילתא דרשב"י (על אתר, עמ' 13; וכן מדרש הגדול): "אין נא אלא **שלא בשל כל צרכו**", וכן מתרגם בתרגום ירושלמי לתורה: "מהקב"ב, וכך שיטת חז"ל בסוגייתנו: "היכי דמי נא? אמר רב: כדאמרי פרסאי יבְרָנִים".

על פי סוגיה זו, פרשו הראשונים ש"נא" אינו "חי" לגמרי, אלא שנצלה מעט "אותה צליה שבלשון פרסי קרויה אברנים" (לשון רש"י באן), וכן פסק הרמב"ם הלכה למעשה: "נא" **שהזהיר עליו תורה, הוא הבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט, ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין**" (הלכות קרבן פסח פ"ח ה"ו).

לפי האמור, ההבנה הפשוטה במכילתא דרבי ישמעאל ובתרגום אונקלוס היא שאיסור התורה על אכילת "נא" - מתייחס לבשר חי לגמרי, אך ההלכה נפסקה כדעות תנאים אחרים וכסוגיית הבבלי, ש"נא" - מתייחס לבשר שנצלה חלקית. נפקא מינה, שעל אכילת בשר חי לגמרי, אינו לוקה.

ברם - בכדי שלא "להרבות מחלוקות בישראל" - ניתן לפרש, שגם התנא מכילתא דרבי ישמעאל וגם אונקלוס הבינו "נא" כצליה חלקית (!), אלא שניתן לכנות בשר הצלוי קצת כבשר "חי", יחסית לצלוי כל צרכו. בדרך זו מפרש המלבי"ם (על אתר) וכן משמע מרבנו חננאל, שאת לשונו של רבא (להלן עא/א):

"שעירי הרגלים: **חי** - נאכלין, צלי - אין נאכלין; ושמחה בחי - ליבא", מפרש ר"ח: "פירוש: בשר נא". כדי שלא נטעה לפרש "חי" כפשוטו, הסביר ר"ח "נא", כלומר שצלוי קצת.

להערות ותוספות לפינה הלשונית:

frank@geronimedia.net

מנינים

דף לה/א דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו

מיהו השלם

אמרו חסידים:

אין זו רבונתא כלל, שאינך יכול לבוא לידי חימוץ, רק מי היכול להחמיץ ובכל זאת נשאר בטהרתו - הוא האדם השלם...

הדף היומי

פסחים ל"ג-ל"ט

כ"א-כ"ז שבט

מדברי הירושלמי הסיקו הפוסקים (עיי' שולחן ערוך הרב" או"ח סי' תע"ג סעי' ל', "חיי אדם" סי' ק"ל סעי' ג'), כי אין צורך בחסה מרירה לקיום מצוות מרור, אלא מין ירק זה מורה על מרירות, על שום סופו, אך כדי לקיים את מצוות אכילת מרור, אין חובה להרגיש טעם מר בפה בעת האכילה.

בגמרתנו מבואר, כי מבין חמשת מיני הירק שמונה משנתנו, בהם ניתן לקיים מצוות אכילת מרור, מצווה מן המובחר לקיימה בחסה, והגמרא מנמקת זאת בכפליים. הטעם האחד, דומה לדברי הירושלמי הנזכרים, כי ירק החסה רך בתחילת גידולו וקשה בסופו, רמז למצרים שהחלו לשעבד את אבותינו בפה-רך, ולבסוף מיררו את חייהם בעבודה קשה. הטעם השני, מפני שה"חסה" רומזת על כך, שהקב"ה חס על עמו ישראל והוציאם ממצרים.

להדר ולרכוש חסה: בעל "שולחן ערוך הרב" (שם) כותב, כי יש להדר ולקיים מצוות אכילת מרור בחסה, אפילו שדמיה יקרים, כפי שמהדרים אחר אתרוג מהודר! ה"משנה ברורה" כותב, כי "אפילו הוא ביוקר קצת יותר משאר מינים, גם כן נכון להדר אחריו". **החסה של המבורג:** עדיין לא נחה דעתם של חלק מן הפוסקים, מפני שבעת אכילת החסה אין בה כל מרירות. בין הפוסקים נמנה הרידב"ז (ירושלמי ריש פרק כיצד מברכין, ד"ה "אין תימר מתניתין שניא", עיי"ש שהוכיח כן), התמה על מנהג אכילת החסה וכותב כי שמא בהמבורג ובערי אשכנז החסה מרה יותר...

גם ה"חזון איש" זצ"ל (בסוגייתנו, סי' קכ"ד), כי מפני שבעת אכילת החסה אין בה כל מרירות [ועיי"ש ראיותיו שצריך "מר" כפשוטו], יש לפרש את הירושלמי באופן אחר. לדעתו כי אין כוונת הירושלמי שניתן לקיים מצוות מרור בחסה שאינה מרירה, שהרי זו עיקר מצוות מרור, אלא שאלת הירושלמי היא, מדוע ירק החסה נכלל במיני הירק בהם ניתן לקיים מצוות מרור, הרי אינו מר בכל עת וממילא אין להחשיבו כ"ירק מר". על כך עונה הירושלמי, כי חכמינו ז"ל הבינו, כי החסה נכללת ב"מרור" של התורה, מפני שהיא מעידה על מרירות חייהם של אבותינו, אך צריך לאכלה בעת שהיא מרה.

תלישת החסה במועד: מאידך, כותב החזו"א, יש להקפיד להוציא את החסה מן האדמה בטרם תתמרר כלענה, מפני שאת מצוות מרור יש לקיים בירק הראוי לאכילה, ואם תהא כה מרה עד שאינה ראויה לאכילה, לא ניתן יהיה לקיים בה את מצוות אכילת מרור.

מעניין לציין כי דעתו של ה"פרי מגדים" (סי' תע"ג "אשל אברהם" סי' י"ב) היא, ששונה מצוות אכילת מרור מיתר מצוות אכילה שבתורה. בעוד את מצוות האכילה שבתורה יש לקיים במאכל הראוי לאכילה, את מצוות מרור ניתן לקיים בירק מר כלענה, שאינו ראוי לאכילה אפילו בשעת הדחק! ברם, דעתו לא התקבלה על יתר הפוסקים המציינים, כי מדברי הראשונים מוכח, שהמרור צריך להיות ראוי לאכילה (ביאור הלכה" סי' תע"ג סעי' ה' ד"ה "יקח לענה").

הידעת?

השונה את ארבע הכוסות ברצף אחד אחרי השני, האם יצא ידי חובתו?
כמה צריך לשותות מכל כוס של ד' כוסות?
* * *

השבוע - ב"מאורות ההלכה" (דף ל"ד-ל"ה)
כולנו מצטרפים ללימוד ההלכה

הופיע! תקליטור מאורות הש"ס על מסכת פסחים דף לב'-סא' לצפייה במחשב + MP3

Français עברית

בישראל: 1-700-500-151

ירושלים: רח' שרי ישראל 14 02-5003882

In U.S.A.: 1888 5MEOROT (1888 563 6768)

In France: 01.42.41.14.01

חדש!

לעילוי נשמת הר"ר יחזקאל עקשטיין ז"ל

ב"ר דוד ז"ל

נלב"ע כ"ד שבט תשס"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י משפחת הר"ר דוד אקשטיין שיחיו - בלגיה

לעילוי נשמת הר"ר ישעיה נפתלי שורץ ז"ל

ב"ר טוביה אליעזר ז"ל נלב"ע כ"ו שבט תשכ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר טוביה אליעזר שורץ ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת הר"ר אליעזר ויזר ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"א שבט תשי"מ

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר דב ויזר ומשפ' שיחיו - נתניה

מאורות הדף היומי נראה אחרת

לומד דף יומי, השנה גם אתה תדע

השבוע מתחילים הלכות ליל הסדר

(מאורות ההלכה מסכת פסחים מדף כ"ו)